

ТРИЗЕНБІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDEN
UKRAINIENNE

Число 13 (169), рік вид. V. 24 березня 1929 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 24 березня 1929 року.

Недавно «Известия» (ч. 44 з 22. II. 29 р.) принесли звістку, що «затверджено план українізації п'яти округів ЦЧО (Центральної Черноземної Области), де мешкає більше, як півтора мільйони українців». Що-правда, цілком ухвалено українізувати тільки один округ — Росошанський. В інших 4-х — Острогозьким, Богородським, Льговським і Борисоглібським — мають тільки частково українізувати окружні апарати, а зовсім перевести на українську мову тільки апарат районних виконавчих апаратів та сільсовітів в тих 18-ти районах, «де переважає українське населення».

Звісно, глибоко помилиться той, хто подумав би, що за цією новиною стоять справжні турботи про задоволення національних потреб української людности в РСФСР та що потреби ті буде таки справді задоволено.

Яке безвідрадне становище наших земляків, що являються безпосередніми підданцями Москви, про це недавно нагадали нам українські письменники під час свого візиту до совітської столиці. Про це, як пам'ятають наші читачі, писав недавно Скрипник. Про це говорили на останній нараді в справах переселення і Скрипник, і Петровський, і Чубарь. Тай тут річ іде лише «про план». А хто не знає, як далеко в совітських обставинах од плану до його здійснення?

Тай «план» дуже скромний. Він говорить про задоволення національних потреб півтора мільйони українців, і мовчить про решту українських підданців Москви. А кількість їх доходить до 7 мільйонів. Нагадаємо, що по підрахунку «Известий» (ч. 9 минулого року) єсть

українців — «5.803.491 чол., що залюднюють пограничні з Україною губернії». Отже, коли сьогодні не згадувати про сумну долю українських колоністів в Сибіру та на Далекому Сході, які за авторитетним свідченням Скрипника — «фактично русифікуються», то сьогоднішній план не має на оці навіть інтересів усїєї майже шостиміліонної маси українського населення, що заселює землі, сумежні з УССР.

Що з того плану вийде, — покаже недалекий час. А тепер може годилося б нагадати про те, що досі з таких планів виходило. Може читачі наші пам'ятають, як торік сам ВЦІК послав тов. Островського на Вороніжчину та Курщину довідатися на місці, як стоїть справа там з українізацією. Сенаторський ревізор оповів, що єсть «ціла низка постанов найкатегоричнішого характеру», але «всяка штука в тім, що здійснення цих заходів зовсім не було забезпечене матеріально». «При таких умовах» не дивно, що «навіть ті три волості, які вважалися на папері за українізовані, в дійсності не були українізовані» («Известия» ч. 129 з 1928 р.). Отже в наслідок 4-хлітніх зусиль на Вороніжчині було три волості «українізовані на папері».

Чи краще піде справа цього разу? Газета, наводючи звістку про українізацію 5-ти округів, так само про кошти мовчить. А як йде справа з цією уславленою українізацією на самій Україні, де до неї мусять таки ставитися поважно окупанти, бо ж це один із способів якимсь побитом утриматися в нашім краю, — про це нема чого довго й говорити: кільки останніх ілюстрацій можна знайти в сьогоднішньому нашому огляді — «З життя й політики».

Отже покладати якихось особливих надій на новий «план» нема чого, але все ж його варто одмітити. Большевики рахуються тільки з силою. І ухвалення «плану українізації 5-ти округів» — це наочний показчик сили нашого національного руху в тій частині Слобідської України, що знаходиться під безпосередньою зверхністю Москви.

Звісно, найпростіше вирішення національного питання там, це приєднання територій РСФСР з суцільною українською людністю, сумежних з УССР, — до України. І на звістку про нові заходи — задовольнити в мінімальних розмірах національні потреби українських земель московського червоного царства, ми можемо тільки нагадати те, що писали з цього приводу торік: «Оборона своїх прав, задоволення своїх потреб — це справа самої людности. І ще за панування совітів

гаслом українських безпосередніх підданих Москви повинна бути вимога утворення автономної української республіки, яко етапу першого до прилучення до матері України». («Тризуб» ч. 7-113 з 12 лютого 1928 року).

Війна, як чинник розвитку культури.

Серед інших могутніх чинників, що впливали і впливають на розвиток культури, — війна безперечно займає одне з передніх місць.

Це твердження базується на науково-історичних даних — на спостереженнях вчених, істориків, археологів, на дослідженнях військових письменників, нарешті і на критичному ставленні сучасників до певних явищ, що виникають як в наслідок війни, так не менше і під час її перебігу і пригтовлень до неї.

Не в цілі розглядати підстави до такого твердження, а тим більше боронити цієї тези, що вже здавна стала не тільки для військових, але й для цілого культурного суспільства аксіомою, я підношу це питання — я маю скромне бажання подати де-кільки конкретних історичних образів з життя людства, які яскраво малюють, що одною з причин величезного і величного здвигу в поступі, в розвиткові культури, в пробудженні найліпших якостей і поривань людини була війна. Лише де-кільки, може образів справді найяскравіших, образів, бож, зрозуміла річ, на цю тему можна вже знайти силу поважних наукових досліджень.

* *
*

Як відомо, підвалиною всякої культури є колективне життя людських істот. Наукові дослідження довели, що там, де нема суспільної організації, де інтереси окремих осіб не зв'язані з інтересами собі подібних, а в ліпшій випадковій обмежені в невеликім колі людей, що складають окрему родину, де нема зовсім або є мало розвинена диференціяція чинностей, нема там і умов сприяючих поступові.

Професор Заболотний каже: «культура може виявлятися виразно лишень там, де має місце громадська організація і від розвитку форм громадського життя, від стійкості цих форм залежить успіх диференціяції чинностей, а через те і цивілізації».

Зрозуміла річ, що вже найбільшого напруження моральних і фізичних сил людини, як ознак розумового руху, можемо сподіватися лишень там, де існує найбільш досконала, універсальна форма суспільної організації — організація державна.

Таким чином, передумовою розвитку культури стає необхідність, а тим самим і існування, тривкої організації, себ-то і с н у в а н н я д е р ж а в и. І коли глянемо в історію, то бачимо, що там, де не було навіть розуміння засад громадського, а тим більше державного устрою, як приміром у диких людей, там дійсно або не було культури, або,

коли взяти під увагу умовність, вона була в низькій, початковій стадії свого розвитку.

Виникає питання, що спричинилося, що викликало необхідність громадської організації, надто універсальної її форми — державної організації, себ-то держави. На це питання ми знаходимо відповідь в елементарних підручниках історії. Знаємо, що люде перед небезпечкою, — звичайно ще й в інших цілях, які наразі нас не цікавлять, — мусли гуртуватися, лучитися в роди, громади, племена і т. и., а це приводило до повстання народніх, а в дальшому державних організмів. Суспільне життя створювало певні норми, вимагало підпорядкування їм, вимагало підпорядкування інтересів приватних інтересам спільним. Скривджені не завжди корилися, — лилася кров. Різно-родні життєві інтереси цілого племена, цілого народу вимагали віднайдення більш природно багатих територій і вже оброблених земель. Таке пошукування провадило до боротьби з тими, що на землях цих вже сиділи, — знову кров. Хоч, правда, не завжди кров лилася за дійсно життєві інтереси народу, алеж ними прикривалася в тій чи іншій формі.

Пролита кров давала одним перемогу, других робила переможеними, одних провадила до розцвіту, других до занепаду. Одні за рахунок других будували свій добробут. Боротьба, пролиття крові, то значить—війна була і буде природнім явищем в житті людства, бо причиною її, будь що будь, були завжди і будуть ті чи інші інтереси людства. А війна або викликає до життя нові організми, зміцнює одні народи, держави, або руйнує другі, провадить до їхнього занепаду, — це ми знаємо так з історії, як в сучасному ми є цього живими свідками. Історія не знає прикладів виникнення або відродження держав на засадах мирного співжиття народів. Відродження, існування, розцвіт народу чи держави потребують боротьби, боротьби впертої, кривавої, людських жертв і, треба одверто сказати, що коли ці жертви приносилися охоче, ясно, то держава ставала міцною і, хоч може це бренть, як парадокс, алеж це так — кров людська є необхідним елементом при будованні політичних організмів.

* *

*

Не тільки причиною повстання державних організмів є війна, вона є, як я зазначив на самому початку свого викладу, і чинником, може найвизначнішим, розвитку культури в інших її проявах.

Загляньмо в історію. Уявіть собі, що перед вами лежить місто, велич якого буде зрозумілою, коли взяти під увагу, що бік чотирікутника, якого вигляд воно мало, мав у довжину 22 кілометри. 450 з чимсь квадратних кілометрів займало це місто, столиця Навуходонора — Вавилон. Ось його зовнішній вигляд — оточений глибокою, наповненою водою канавою, кам'яними стінами у 62 метри заввишки і 15 метрів завширшки, в яких знаходилося 100 спижових воріт, прикрашених різьбою, відповідаючих 100 шляхам, що провадили до міста. Р. Ефрат жене свої хвилі в обкладених тесаним камінням берегах і, за допомогою спеціальних уряджень, подавав воду на славні висючі

сади, одне з світових чудес. В місті, оточенім пальмами, чудові храми, а серед них храм Bella в 210 метрів височини. Скрізь у місті водограї, статуї, квітники. По вулицях в різнобарвному вбранні прекрасні жінки, стрункі росли мужчини. Вавилон був центром науки і мистецтва. Там перебували найславніші маляри, різбарі, артисти, вчені. Там була одна з найбільших бібліотек тогочасного культурного світу, де можна було знайти літературу по астрономії, архітектурі, інженірному ділу. А різні вироби з слонсвої кости, золота, срібла, перлової маси, а тканини! Можна для прикладу згадати тут про килими, якими хаґдеї звикли прикрашувати свої покої, — римський письменник свідчить, що такий килим коштував 400.000 сестерцій, це, значить більш мільйона фр. фр. Для піднесення добробуту народу зроблено було рівнож багато. Зрегулювання цілої водної системи Тигру і Ефрату, ірригаційні спорудження — все це крім цілей утилітарних було також шедевром інженірного діла. І все це сталося в наслідок шерегу війн, проваджених Вавилоном, якими він підніс свою могутність і добробут свого народу, своє багатство. Дуже до речі буде зазначити, що війни проґадилися, так каже цар Вавилонський Хамурад, з ціллю: «забезпечити країні нормальне постачання водою, обернути піски у цвітучі лани, зібрати розсіяний нарід, забезпечити його харчами і захистити від ворогіє».

Візьмімо Грецію. Розквіт її починається від часу, коли греки мусіли боронити себе перед персами, — це був для них час найвищого напруження духових, фізичних і матеріяльних сил. Тільки в наслідок цієї так тяжкої для Греції боротьби вона, власне Атени, набірають світового, як на ті часи, політичного значіння, досягають слави і могутности, стають осередком культури, яку ми, що живемо у дні нечуваного розвитку новітньої культури, так подивляємо. Тільки епоха тої, на смерть, боротьби могла дати таких людей, як Мільтіад, Темистокл, Софокл, Перикл, Фідій, Сократ, Геродот, що спричинилися до розвитку славної елінської культури, тільки ця епоха, могла дати такі твори мистецтва, як Партедон, Одеон, Пропілеї. І яким яскравим доказом значіння війни для розвитку культури є існування поруч з Атенами щасливої, але цілком некультурної Аркадії, дикої країни пастухів, що не зазнала страхіть тої велитенської боротьби, не брала в ній участі, а тим самим не брала участі і в елінській культурі.

Грецька культура розійшлася далеко в світі, а то знов же завдяки війнам, скажемо для прикладу війнам Олександра Македонського.

Чи треба говорити про античний Рим? Боротьба об'єднала народи, що жили на Апенинському півострові, а в дальшому війни спричинилися до того, що великий, вічний Рим став центром культури, яка до цього часу є предметом уважних студій і наслідування. Хто може заперечити значіння Пунійських війн або походів Цезаря для розвитку культури? Так, завдяки своїм війнам став Рим владикою світу, став могутнім і багатим, — а це ж як раз є ґрунтом для розвитку культури. Римська культура підбила цілий тогочасний світ тільки завдяки війні, бо її, римську культуру, розносили на вістрях своїх списів і мечів римські легіони.

Яскравий, не менше, приклад того, як війна, розбуджуючи інтелектуальні сили народу, в, порівнюючи, короткім часі підносить його на вищу ступінь культури, бачимо на арабах. До VII віку по Христі уявляли з себе вони розпорошені племена, що по-між себе ворогували та жили з грабунку. І коли під загрозою небезпеки для ісламу вони об'єдналися, щоб боротися проти християнства, то це стало початком нової епохи в історії не тільки арабських народів, але і цілого людства. Іменно в цей час дали араби для культури, для її розвитку відомих вчених — астрологів, лікарів, філософів, істориків.

Чи можна заперечувати твердженню, що європейська культура лише тоді швидко посунулася наперед, коли народи європейські зіткнулися з азійськими? А зіткнулися вони лише під час війн, після і в наслідок яких, звичайна річ, дійшло і до стосунків чисто мирного характеру.

Хрестові походи, коли зіткнулися культури західня і східня, відіграли величезну роль в розвитку культури, бож тоді обидві культури мали можливість багато перейняти одна від другої.

В дальшому, в середні віки, війни рівнож зробили своє. Вони спричинилися до розвитку культури в царині моральних, духових і соціальних взаємовідносин. Витворюється лицарство, що провадить до ошляхетнення звичаїв середньовіччя, до занепаду засад теократії, до еманципації сили, до пробудження національної свідомости. Перетворюються соціальні форми життя — занепадає влада феодалів, увільняються від деспотії сюзеренів цілі громади, міста. Війни виводять Європу з темряви неучтва.

І в новітні часи війна зробила своє діло в справі розвитку культури. Поминаючи всі інші, під цим поглядом дуже важливі війни, як приміром війни Наполеона, Австро-Пруська війна 1866 р., Франко-Пруська 1870-71 рр. та багато інших, про значіння яких говорить нам історія, спробуємо ствердити, що для розвитку культури дала нам Світова війна.

Чи ж не Світова війна, що потрібувала, як і кожна війна, розвитку промисловости, техніки, хемії і т. и. спричинилася до удосконалення літництва, удосконалення радіотехніки, автомобілізму, підводної плавби? Чи не в наслідок вимог Світової війни так далеко пішла медицина, що дала нам багато нових винаходів, зокрема так розвинулася хірургія? чи не Світова війна дала нам повний розвиток національної свідомости, утворила для неї сприяючі умови, в наслідок яких завалялися зпорохнявліві тюрми народів, а повстали нові, сильні духом, національні держави, що зараз мають можливість і широке поле для застосовання своєї творчої енергії, що відиграють зараз поважну роль в дальшому розвитку культури в царині духових, моральних соціальних то-що взаємовідносин? Трудно тут навіть перелічити все, що для розвитку культури зробила Світова війна.

Спробуймо рівнож глянути і в нашу рідну історію, чи не знайдемо в ній так само вражаючих яскравих доказів значіння війни для розвитку культури.

Як знаємо, на світанку нашої історичної державности, війни

Святослава, Олега, Ігоря піднесли культурність наших предків, спричинилися до зацікавлення нашим краєм народів, що стояли на високій ступені культури тогочасної, приміром греків, болгар то-що. Завдяки походам наших славних князів і між ними Володимира Святого, предки наші перейняли могли все, що тогочасний світ культурний знав, і тільки війнам предки наші завдячувати мусять прийняття християнства, яке було і є символом культурности народу. Чи треба тут зупинятися на відомих нам всім проявах культури, на мистецтві, на науці, на розвиткові засад моралі, на придбаннях матеріяльних, що будь-що-будь становлять ґрунт для розвитку культури, — все це сталося в наслідок тогочасних війн, які поклали початок і проклали шляхи народів українському для зносин з тогочасним культурним світом.

Скажімо собі, що й за часу великого гетьмана Богдана, коли держава українська була так міцною, що її прихильности добивалися царі, королі та інші володарі, за часу, що був одним ціклом безперервних війн, чимало було зроблено для розвитку нашої рідної, коли так можна висловитися, культури. Де тільки не перебувало в ті часи славне козацтво українське і чого тільки, яких вартостей культурних воно не створило і тоді, і потім в наслідок зазнайомлення з культурою чужинців.

Так само було і за часів нашого другого великого гетьмана Мазепа. Беручи участь у війнах московського царя Петра, він і ціле військо українське мали можливість зазнайомитися зі станом культури в шведів, поляків, німців. Наслідком цього зазнайомлення з чужинецькою культурою було те, що на Україні заснувалися різні школи, закладалися бібліотеки, спроваджувалося з-за кордону вчених, одним словом творилося певні духові і матеріяльні цінності.

Найменше себе рахуємо покликаними до представлення в цьому відношенні нашої історичної перспективи, до вияснення так добре кожному з нас відомих річей, хочемо лишень про ці знані факти нагадати.

* *
*

Подані факти, зрештою, дуже бліді в порівнанні до всього, що знає історія, чи ж не яскраво всеж малюють значіння війни, як чинника розвитку культури?

Щоб бути послідовними і згори передбачаючи закиди в мілітаризмі, або що найменше в суб'єктивізмі, в однобічному освітленні питання, мусимо умовно погодитися з поглядом, що війна, коли розглядати її з боку альтруїзму, є явищем негативним. Також нам можуть сказати, що не тільки війна є двигуном культури, що культура не менше розвивається і в часі спокою. Найменше маємо підстав і хочемо це заперечувати. Лишень зі свого боку стверджуємо, що вже цілковито є суб'єктивним погляд, ніби війна руйнує народи, руйнує держави, руйнує культуру.

Спробуймо знов же історичними таки фактами підперти це наше твердження. Так, війни не тільки руйнували держави, нищили здобутки культури, знаємо історичні факти, що іноді в наслідок війни

зовсім зникало все, чим пишалися висококультурні народи. Зникали народи, зникали держави, гинула від•війни і сама культура, гинула разом з народом, що її створив.

Але коли гинув нарід від війни? — Тоді, коли пересичений життям, випещений, розбещений, він не був вже здібний до творчої праці, лишень користав зі здобутків культури для особистих втіх, для радощів життя, коли цїлий нарід не думав про працю духову, про культуру, думав лишень про своє тіло. Коли приходила війна, то нарід такий не думав про свій патріотичний обов'язок, бо мав змогу купити на своє місце наймита, боротися своєю технікою. Це є ознакою, що для такого народу прийшов час старости, час занепаду, та що за тим йде час духової, а можливо й фізичної, смерти. Саме в таких обставинах загинув Вавилон, при чім дуже характерним є, що коли перси обложили місто, то населення віддавалося п'яцтву, оргіям, втіхам, спішило насолодитися життям. Ознакою епохи занепаду завжди є упадок моралі. І це бачимо на прикладі жидів, греків, римлян і інших численних історичних народів. Багацтво жидів, що до рук своїх перебрали майже всю торговлю в часи старожитні — то значить, легка праця з одного боку, з другого — в наслідок багацтва можливість насолоджуватися з життя, можливість не через власну тяжку працю, а за золото купити собі спокій і становище, оце якраз допровадило їх до неолі, а потім і до поєного занепаду національного та загибелі створеної ними культури.

Гегемонія Атен допровадила атенян до багацтва, але поєставша від цього роскіш, жадоба втіх, розпушта потребували великих засобів — звідси користолубство, продажність. Нема дивного в тім, що Пилип Македонський міг купити юрбу продажних красномоєців атенян, які підготовлювали упадок своєї батькієщини.

А що виявляв з себе Рим наприкінці свого панування? Навіть трудно зрозуміти духову нікчемність цих потомків Брута, Сцеволи, Сціпіонів, Цезара. Продажність дійшла до нечуваних розмірів. Страх перед війною, як перед небезпекою для власного життя, набрав такої сили, що вже Август змушений був скарати на голову тисячи хлопців, щоб змусити молодь йти до війська.

Думаємо, що цих яскравих прикладів задосить, щоб твердити, що війна руйнувала все, що ослабло духово, а через те і фізично, що війна руйнувала все, що вже свій вік оджило. Але хочемо тут покликатися на слова відомого польського історика і письменника Ф. Равіти-Гавронського, якого трудно посуджувати в бракові патріотизму. В своїй монографії «Богдан Хмельницький» він каже: «...Polska odzwyczajala się od oręża, oddana gorączkowo pracy ziemianskiej, jakby zapomniawszy o tem, że państwa nie budują się i nie utrwalają swej budowy przenicą i potaszem».

Характерно, що і ідея вічного миру повставала, набірала великого поширення якраз серед народів, що хоч пишалися своєю високою культурою, але близилися до упадку — проекти вічного миру йдуть від греків з часів занепаду, а дуже рел'єфно разом з почуттям страху перед війною позначилися у жидів. В творах жидівських письменників

за часів неволі, замість того, щоб накликати до боротьби, в дусі патріотизму виховувати молоде покоління, — бачимо плач, бачимо лашень розпуку, зневір'я.

Ідея вічного миру і в наші часи має міцний вплив, має своїх гарячих прозелитів. Дійсно, війна для купців, банкирів, фабрикантів — це смерть, бо хоч знаємо випадки воєнного збагачування, але в масі війна вимагає офірності, війна руйнує добробут тих, що звикли жити не з праці, а з гроша. Прихильники вічного миру не шкодують засобів на пропагування цієї ідеї, забуваючи, що боротьба з таким природним явищем, як війна, є не тільки ігноруванням досвіду історії, але й закону природи, по якому кожне створіння, розвиваючи свої, припустимо тільки фізичні сили, мусить стикатися з іншими, вступати з ними в боротьбу. В житті політичних організмів, де стикаються життєві інтереси народів, держав, ця боротьба є неминучою і виявляється вона у війні.

Пару ще слів хочеться сказати про жертви війни, про мільйони загибаючих у війні молодих, повних життя істот, про ще більші мільйони калік — бо це є один з твердих аргументів прихильників ідеї вічного миру. Так, жертви страшні, але послухаймо, що скаже нам статистика, ця безстороння мова цифр. Коли зібрати трупи загинувших не на кривавих полях битв, а на полях мирної діяльності людства, на фабриках, заводах, на залізницях, на морях, в шахтах, коли уявити собі басейни пролітої в умовах спокійного часу крові, коли підрахувати кількість калік, кволик, сухітників, що працюють в задушливих фабриках, заводах, а шахтах, коли до цього додати старців, божевільних, самогубців — то картина буде не на користь мирного часу. Отже спробуємо подати певні цифри. Наразі посідаємо статистичні дані відносно залізничних катастроф в двох різко відмежених під зглядом культурности, державах — Американських Сполучених Штатах і СРСР. В 1923 році на залізницях в Сполучених Штатах загинуло 9.407 осіб, поранено 21.610 осіб; в СРСР в тому ж році вбитих чи померлих в наслідок поранення 21.823 особи, поранено 217.474 особи. Разом це виносить лише для 2-х держав вбитих 31.230 осіб, поранених 239.084 особи. А якже б ці цифри значно побільшилися, колиб підрахувати вбитих і поранених, покалічених в шахтах, на фабриках, на заводах, колиб підрахувати жертви автомобільного руху, авіації і т. д. і т. д.

* *
*

Отже підсумуймо тепер все, що завдячує війні свою появу і розвиток в царині культурних здобутків людства.

Війна розбуджує духові сили народу, дає народові геніїв, підносить його мораль, кладе початок його державно-національним стремлінням, здійснює ці стремління; війна спричиняється до розвитку прояв культури в царинах: чистої науки, мистецтва, техніки, промисловости, економики, соціальних взаємовідносин і т. д. і т. д.

Наколи війна руйнує, то руйнує те, що вже до життя нездібне, — бо це закон природи, що в боротьбі гине те, що її витримати не може. Так, війна, як бачимо, є могутнім чинником розвитку культури.

Р. С.

Варшава

Торговельні пустелі.

В економічному житті совітського союзу в останніх часах помітне досить цікаве явище — приватня торгівля скорочується і ліквідується в досить прискішеному темпі, а споживча кооперація, що має переbrати від неї функції посередника між продуцентом і споживачем, — розвивається досить кволо.

В таких умовах масово повстають т. зв. «торговельні пустелі», в яких одна кооперативна крамниця досить часто мусить обслуговувати місцевості, що розташовані в віддаленню 12-18 верст навкруги неї.

Кільки прикладів, які при цьому наводимо, беручи їх з «Економ. Жити» ч. 291 з 15. XII. 1928 р. будуть яскравою ілюстрацією наведених нами вище думок.

В Смоленській губ. в довоєнному 1911 році було 3,3 крамниці на 1.000 селян і 102 крамниці на 1.000 квадр. кілом. Тепер же, в 1927-28 р. кількість ця зменшилася до 0,8 крамниці на 1.000 селян і 30,7 крамниці — на 1.000 квадр. кілом.

На Білорусі на портязі 1927-28 р. було ліквідовано 3.000 приватніх підприємства, що становило 21% загальної кількості всіх приватніх крамниць. А кооперативна торгівля за цей час збільшилася лише на 200 одиниць, або на 6,5%. В результаті бачимо загальне скорочення торгової сітки на 2.100 одиниць в містах і 700 одиниць на селі.

В такому ж положенню перебувають і інші місцевості совітського союзу. Економічна совітська преса сама з смутком констатує, що тепер селянин досить часто мусить їздити у місто за тими дрібничками, котрі перед тим достарчали йому навіть не крамниці, а звичайний мандрівний гандляр.

А тим часом контрольні цифри на 1928-29 рік передбачають дальшу ліквідацію приватніх торговельних підприємств, як у містах, так і на селах.

Чи задовольть в своєму примусовому розвитку споживча кооперація зростаючу потребу в крамницях, чи покриє вона цю «торговельну пустелю» своїми оазами — покаже будуччина, а на разі дописувачі «Економ. Жити» радять притягати до помічі «торговельні трудколективи» та відкривати в робітничих районах і на селах кооперативні рундуки та столики з товарами.

І. Л.

Перший і останній український концерт капели «Думка».

Читач, прочитавши цього заголовок, певно здивується, Як то так «перший і останній», коли в тім же «Тризубі» писалося за перші виступи капели і яких в дійсності відбулося три. Це — правда. Всіх концертів справді було три, але українських, як таких, в Парижі був лише один, що припав на третій і останній виступ капели.

Як відомо, перший концерт української капели «Думка» не мав нічого українського, бо до його програму входили твори московських та інших не-українських композиторів. Рівно ж і другий концерт не був в цілому український, бо другий відділ його програму склався з не-українських пісень. Зате третій концерт, під кожним оглядом, був єдиним українським концертом, що міг би зробити честь не тільки окупованій, але й справжній незалежній українській державі. Цьому славному українському виступу ми й хочемо присвятити кілька слів.

Тут не місце шукати розгадки, чому капела відбувала цю для багатьох незрозумілу еволюцію, замість того, щоб зараз же по приїзді до Парижу, дати українського концерта, яким була б гідно репрезентована Україна і її велике народне мистецтво. Можемо лише зазначити, що, очевидно, комусь на тому залежало.

Говорячи за програм і його виконання, треба підкреслити його вміле складення, в якому ні на хвилику не почувалося одноманітності. Ліпшого

сенка «Утоплена».

З інших відділів нам менше подобалися «Веснянки» — Лисенка, «Щедрик» — Леонтовича, які мусіли б бути живішими (див. статтю про другий виступ капели—«Тризуб» ч. 5), що особливо відноситься до «Щедрика», який і цього разу нам здався якимсь млявим. Очевидно, тут маємо справу не з випадковістю, лише з відповідним розумінням цих річей.

Як і перші рази, дуже прикрі вражіння справляли костюми, особливо чоловічі. Здавалося, що співаки, хапаючися, забули понатягати вбрання і повиходили в нічних сорочках. Так одягатися взагалі, а зокрема — для сцени, може на Україні тепер і модно, але для Європи це не годиться. Коли справжнє українське вбрання там вважають за шовінізм, небезпечний для існування «самостійної» совітської України, то в справжніх самостійних державах його всемірно культивують, як то є, напр., в Чехословаччині. З рештою краще було б вже виступати у фраках, які капела, виїждючи за кордон, мусіла б мати. Виступивши у фраках, капела лише б виграла.

Коли державний хор приїздить до іншої держави, то перед початком концерту співає її гімн, а далі гімн свій власний. Це завжди лишає по собі добре вражіння і викликає у чужої публіки увагу до співаків і до того народу, якого спів вони репрезентують. З рештою, це можна розглядати, як вияв звичайної чемности. Проте, чи могла капела щось подібного зробити. Це ж «політика», якої вона мусить боятися більше, як чорт ладану. Та й який гімн могла б співати капела? Вже ж не «3-ій Інтернаціонал» — гімн поєволення українського народу і символ знищення його незалежного державного життя. Можливо, що цим, до певної міри, можна пояснити слабкий відгомін її виступів у французькій паризькій пресі.

Коли на перших виступах капели все ж було багато української еміграції, то на цьому концерті українців було повнісеєько. Можна сміло сказати, що все, що було українського в Парижі, все це в цей вечір запов-

нило величезні балкони зали і все реагувало не тільки бурхливими оплесками та безконечними оваціями, але й непомітною сльозою, яка не одному з емігрантів тихо скотилася по щоці...

Коли на стирливі вимагання «Заповіту», які, не зважаючи на поклони дирижента, ніяк не вгавали, капела врешті мусіла його проспівати, всі українці встали й в урочистому, скорше в молитовному, настроєві прослухали великі слова, які й досі не здійснені, але які так промовляють і кличуть українців до їх здійснення. Ледве заглибли останні звуки, як по залі пролунало: «Хай живе самостійна Україна», «Хай живе незалежна Україна», «Слава Україні» і т. и. І, само собою, буря оплесків.

По закінченні програму українська еміграція, ніби змовившись, почала вимагати «Не пора», очевидно цим бажаючи підкреслити вірність тим ідеалам, за які не має вона того щастя жити на рідній землі. Видно було, що диригент змішався і не знав, що робити, бо проспівати «Не пора» — це ж не те, що проспівати «Заповіт», а на залі тим часом аж гуло: «Не пора», «Не пора»... Зрозуміло, що співати цю пісню перед самим від'їздом на окуповану Москвою Україну, для капели було більше, ніж неможливо. І вона замість бадьорої, войовничої пісні «Не пора» відповіла... сумною, пресумною грузинською піснею. Ми не знаємо, що саме нею нам хотіла сказати капела, але багато з нас зрозуміло її, як відповідь невольників, які сковані по руках і ногах, і які в цій стані можуть тільки плакати і нарікати на свою гірку долю. Замість бадьорої пісні, повної бажання перемоги або смерті — ми почули український невольничий плач з ХХ-ого століття, по грузинському проспіваний.

Та цією піснею не закінчилося. Українська еміграція, ніби не хотіла розлучитися з земляками, що приїхали «звідтіля», як би бажаючи ще трохи дихнути пахощами українських степів та гаїв, що з піснями наповнили велику залю чужого Парижу. І капела співала, довго спінала ніби розуміла нашу тугу, наші муки, і ніби хотіла дати нам максимум насолоди, максимум тої радості, яку може дати емігрантові його єдина на чужині втіха — українська пісня. І пісні лилися і повторювалися одна за другою. За піснею йшли овації, а за оваціями знов пісні. Але все ж мусів бути сумний кінець розставання, і капелла, під шалений гамір і вигуки, поволі опускала залю. В повітря лунало: «Слава капелі», «Здоровіть столицю України — Київ», «Привіт Полтаві! Привіт Одесі!», «Хай живе незалежна Україна», «До побачення в самостійній Україні» і т. д. Вже останній капелянин опускав сцену, оглядаючися в бік публіки, вже й французи почали виходити, але то все ні до чого — шум не вгавав, а виклики то затихають, то вибухають знову. Так минає кілька пам'ятних, повних напруження хвилини і... змучені капеляне, під грім оплесків знову почали виходити на сцену і знову полилися нові й нові пісні.

Тяжко було розлучатися з дорогими капелянами, бо капела — це ж ніби кусник живої, хоч і поневоленої, але все ж реальної України, й тому хотілося відчувати її присутність, як найдовше. Треба думати, що й капеляне це добре відчували, коли вони, фактично змучені більше ніж подвійним концертом, співали пісні все далі й далі.

Нам доводилося бачити між артистами і публікою всякі контакти, але чогось подібного, мусимо сказати, ніде здобати не доводилося. Зрештою в данім випадку, слово «контакт» занадто мало підходить, щоб определити ті невидимі нитки, які цього незабутнього вечора лучили і капелу і українську еміграцію в одне ціле, якому було так тяжко і болюче розриватися.

Цього вечора українська еміграція в Парижі ніколи не забуде. В її дальшій перебуванню на чужині він буде одним із найкращих і найсвітліших спогадів.

Слава і щире спасибі — Українській Капелі «Думка».

В. С - кий.

3 ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ.

На тлі господарської кризи. — Розкладові явища в совітській машині. — Нова спекуляція на українізації. — Жидівська справа і совітська політика.

Кільки разів ми підкреслювали в своїх оглядах, що те загальне тло, на якому розвиваються події сьогодні на совітській Україні, це стан загостреної загальної господарської кризи. Тепер ще раз ми хочемо нагадати про неї, ще раз хочемо підкреслити той момент, який необхідно завжди мати на увазі, розглядаючи і оцінюючи ті процеси, що мають місце на просторах, опанованих більшовиками. Криза розвивається і поширюється все далі й багато даних промовляє за те, що як раз ближчі місяці будуть періодом її дальшого поглиблення і загострювання. Що далі, то більше ускладнюється продовольче становище. На ґрунті цих ускладнень вже виразно зазначився перехід до продовольчих заходів з часів військового комунізму. З першого березня по цілій Україні заведено обмеження продажу хліба; славетна каргюва система 1919-1921 років воскресєє у формі заведення заборних книжок, необхідність яких декорується висловленим «бажанням» трудящої людности. Ускладнюється становище не тільки з хлібом, з картоплею, з м'ясом, з жирами; навіть з таким продуктом, як цукор, кількість якого є вистачаючою, починають виникати ускладнення: в Харькові вже заведено обмеження продажу цукру таким голодним пайком, як два кіло піску і кіло рафинаду на одну родину («Ком.» ч. 52 з 2. III. 29). Труднощі продовольчого характеру являються, безумовно, одною з поважних причин того зниження трудової дисципліни, збільшення числа прогулів, зменшення продуктивності праці, з'явлення «рвачівських» настроїв серед робітництва, ширше кажучи все далі і глибше йдучої дезорганізації продукційного процесу в промисловості, про яку гриком кричить останні тижні совітська преса.

Коли ціле народнє господарство підлягає регулюванню з боку влади, коли розмежування між адміністративно-політичними і господарськими урядовими органами є мінімальне, труднощі і ускладнення економічного характеру не можуть не відбивагися на цілому совітському державному апараті. Господарська криза по своїй суті є виявом певної дезорганізації, деструкції господарського життя і тих органів і установ, що їм керують. За совітських умов ці деструктивні, розкладові процеси мусять виявляти свій вплив на цілому совітському апараті, включаючи сюди, розуміється, й комуністичну партію, функціональним органом якої і являється ціла совітська урядова машина.

Ми зазначили ймовірність дальшого зросту і поглиблення господарчої кризи. За совітських умов це буде означати поширення і збільшення з'явищ розкладового характеру в цілому совітському апараті, в цілій совітській суспільності.

Це є те загальне тло, що на ньому відбуваються події сьогоднішнього дня в межах совітської України.

* * *

*

Поводити приклади, дати ілюстрації тих розкладових процесів, що з'являють свій вияв в сучасному житті совітської України, є річчю дуже важкою — доводиться вибирати їх з дуже багатого і різькородного матеріалу. Обмежимося в силу необхідности лише деяким. Кільки ілюстрацій з господарських відносин. Хлібозаготівлі за гострої совітської глєді, як це стало тепер традиційним, само собою, не дали сподіваних наслідків. План по Україні виконано лише на половину. На цьому факті можна було б не спияятися, коли б не ті нові хотви, які виявляються в спробах

пояснити невдачу лютневих заготівель. Така компетентна людина, як один з керівників українського комісаріату торгу А. Нурінов констатує, що одною з поважних причин невдачі лютневих заготівель є не тільки те, що увага до хлібозаготівель дуже ослабла, але ще й те, що місцеві органи почали заготовляти зерно для себе, для своєї округи, а виконувати завдань центру і одсилати зерно по його вказівках не хотять («Ком.» ч. 54 з 6. III). Починають виникати, отже, в совітській адміністративній машині перебої цілком нового характеру і змісту — стрункність її порушилася. Те, що твориться на хлібозаготівчому фронті, в жаден спосіб не складає винятку. Тотожні з'явища можна знайти по різних ділянках господарського життя. «Ком.» ч. 53 з 5. III констатує, що останніми часами випадки по-запланового «самопостачання» ріжними колективами й організаціями, яке перешкоджує плановому розподілу товарів, набрали систематичного характеру. Відповідні влади звернули на це увагу і рішили з цим явищем боротися, але вряд чи багато допоможе таке рішення, бо зв'язано це «самопостачання» з продовольчою і товаровою кризою і єдиний раціональний спосіб боротьби з ним це — знищити саму кризу. А ось факти, які ілюструють те, що діється в обсязі совітської промисловости. «В нашій пресі,— констатує «Ком.» (ч. 43 з 21. II. 29) — за останній час ми зустрічаємо повідомлення про ганебні випадки спеціалістів, які сягають аж до фізичної розправи (підкреслення «Ком.» В. С.) над окремими представниками інженеро-технічних сил на наших підприємствах, руднях. Мусимо констатувати, що місцеві організації справі боротьби з спеціалістом не приділяють належної уваги, а часто виявляють неприпустимий хвостизм, що межує часом з погуранням». «Байдужість господарських організацій, — казує та-ж газета («Ком.» ч. 53 з 5. III. 29), — ставить під загрозу будівельний сезон. Більшість будівельних організацій не подала заяв на робочу силу. До управи окружного інженера не надійшло ще жадного проекту та кошторису».

Навіть в обсязі підготовки до пост'вної кампанії, яку оголошено ударною, ми можемо надібати на цілу низку фактів, які виразно свідчать, що перебої в функціонуванні совітської машини стають системою.

* *
*

Не можна сказати, що керуючі совітські чинники не знають собі справи з цілою серйозности ситуації. Але ситуація ставить перед ними те питання, яке розв'язати вони і не можуть, і не хочуть, — це є питання про капітуляцію, про припинення політики експериментів, про поворот і в обсязі економіки, і в обсязі політики на той шлях, яким іде західня Європа. Й замість того, щоби вдатися до радикальних ліків, які для них являються виключеними, совітські кола продовжують використовувати заходи з того самого старого арсеналу; розгублено пробують вони вжити їх один за одним, затрачуючи всяку систему, все з тими самими старими результатами. З тих політичних засобів, якими комуністи хотять рятувати ситуацію, між иншим знову висунуено старе, призабуте гасло української. Після того, як довгий час українська була в значній мірі лише папіровою нормою, на переведення в життя якої зверталось мінімальну увагу, тепер її знову наче хотять активізувати.

ЦК КПБУ виніс спеціальну резолюцію про поширення української книжки. Резолюція констатує, що існує ціла низка хиб як в обсязі продукції, так і в обсязі збуту української книжки, що округові партійні комітети, низові партійні організації, комсомол, профорганізації та органи наркомосу до цього часу не вжили відповідних практичних заходів до поширення української книжки, що в робітничих бібліотеках українська книжка становить мінімальний відсоток, не зважаючи на те, що попит на неї є багатоманітний і перевищує її бібліотечні фонди. У зв'язку з цим резолюція пропонує низку практичних заходів для поліпшення поширення української книжки («Ком.» ч. 43 з 21. II). Совнарком УССР ухвалив, щоб в

гравні місяці було перевірено стан українізації совітських установ. Комсомол оголосив місячник української книжки. («Ком.» ч. 50 з 1. III). В зв'язку з цими новими настроями «Комуніст» (ч. 50 з 1. III) містить вступну статтю, в якій, згадуючи, що для переведення українізації минули всі речінці, підкреслює необхідність переведення українізації на всіх ділянках — совітській, професійній, комсомольській, політосвітній, навчальній і партійній.

Для нас являється безсумнівним, що це поновне привернення уваги до справи українізації є тільки черговим большевицьким ходом, зв'язаним з тими господарськими і політичними труднощами, які переживають совіти. Трактувати поважно ті наслідки, які може дати цей новий зігзаг, очевидно, не доводиться, — лишимо це галицькій пресі і центральному комітету УНДО. Ми думаємо, що значно дієльнішим буде використати цей ніби новий вітер в УССР для того, щоб подивитися, як малими і нікчемними являються всі досягнення розрекламованої українізації. Тепер на початках нової українізаційної хвилі, про хвиби і недостачі в цій області совієтська преса пише з більшою одвертістю, ніж в її ший час. Отже вернімося до того фактичного матеріалу, який дає згадана нами резолюція ЦК. Вона констатує, що в 50 бібліотеках гірників Сталінщини українська книжка в 1928 році складає 7,7%, в бібліотеках будівельників тої-ж округи — 7%, в Луганській бібліотеці клубу металістів — 9%, в Катеринославських робітничих бібліотеках цей відсоток складає 7,8-8,6.

Зріст питомої ваги української книжки в робітничих бібліотеках за останні роки вносить всього на всього 2,3%. Як причини цього малого поширення української книжки резолюція ЦК висуває, між иншим, відсутність з боку партійних органів, особливо аґітпарату, послідовної органічної роботи в цій справі і майже повну неписьменність в справах української літератури бібліотекарського складу. Стільки що-до української книжки, цього основного засобу поширення української культури і переведення українізації. Дані що-до стану українізації по професійних спілках дає «Ком.» в згаданій нами вступній статті. В спілці залізничників український пролетаріат складає понад 70%, а культурна робота в цій спілці провадиться українською мовою на 2,6%-5,5%. Не краще в совітських урядових установах. Не зважаючи на закінчення всіх речінь для вивчення української мови, обслідування селянсько-робітничої інспекції виявило, що з 390 працівників наркомфіна — 131 не знають української мови, а 191 працівників наркомірації української мови не знає 41. «Але ще гірше, — заявляє «Комуніст», — питання громадської роботи, питання українізації по суті, а не за категоріями... Наші партійні радянські осередки часто-густо не тільки не ведуть перед, не тільки не керують цією роботою (по виясненню значіння і переведенню українізації. В. С), як то їм належить, а иноді плентаються в хвості». Це сказано занадто м'якко й обережно! Ми знаємо факти, коли партійні організації вели перед серед тих, що виступали проти українізації. У Зіловському комсомольці були ініціаторами демонстрації серед студентів технікума, коли цілий семестр вийшов з аудиторії, не бажаючи слухати лекції з української мови («Ком.» ч. 51. з 2. III). При цих всіх обставинах, розуміється, не прихотиться дивуватися тому, що, хоч ще червневий пленум ЦК 1926 р. поставив перед усією партією питання українізації партійних мас, це завдання не є виконаним. І останніми днями ЦК, заслухавши доповіді двох округомів — Маріупольського і Запорізького — призвав їхню роботу в справі українізації за незадовільну.

Ця вся ситуація має місце після того, коли партією в урядом виієсено було цілу низку постанов і директив про переведення і закінчення українізації. Тепер під вглавом трудощів на всіх фронтах входилися за думку писати нові обіжники в цій справі. Так наче це когось по тамтому боці Збруча може обдурити, наче це може підписити ставовище!

Роблячи зігзаг в бік українізації совієська влада одночасно хоче зробити інтерес на жидівській справі і антисемітизмі. Звертає увагу, що совієська преса в останній час почала містити досить численні відомості про випадки ворожого відношення до жидів, навіть давати «сводки» антисемітських виступів («Ком.» ч. 49 з 28. II). Мимоволі виникає припущення, чи не є це те саме, що було в совієській пресі з «куркулівською» небезпекою і «куркулівським» терором, відомості про які подавалися і зводилися в совієській пресі перед виборами совітів й які тепер після закінчення виборів зникли з її шпальт, наче явином злизало. Очевидно, відомості про куркулівську небезпеку мали цілком виразно визначене агітаційне завдання — підбальорити дух і викликаги енергію у совієських агентів на предмет належного переведення виборчої кампанії. Чи уміщення відомостей про антисемітські виступи часами не переслідуге тої самої спекулятивної цілі — в цей неприємний для совієської влади час викликати перед жидівством привид погромів, від яких оборонцем і захистьльком жидів може бути, як відомо, єдино совієська влада? В кожному разі в час форсування звісток про поширення антисемітизму совієська влада подала й відомості про ті заходи, які робить совієський уряд, щоб ушасливити своєю дальшою ласкою жидів. Рада Національностей винесла резолюцію, в якій звертає увагу союзних республік, отже в першу чергу України, на потребу: розробити низку заходів до економічного та сільсько-господарського устрою жидівських містечок, з окрема подбаги про коло-містечкове рлаштування жидівської бідноти; при будові нових підприємств частину їх будоваги близько міст і містечок, де скупчено багато жидівського населення; звернути увагу на допомогу жидівським кустарям, на обслуговання правових потреб жидівського населення, на виділення нових жидівських національних рад і на рішучу боротьбу з антисемітизмом. («Ком.» ч. 49 з 28. II).

Чи вдасться і які дасть наслідки ця спекуляція совієської влади жидівською справою на Україні, — покаже будуччина.

В. С.

З міжнароднього життя.

П'ятиліття фашистського режиму. — Сенсації — утрехтська і козенська. — Харакирі японського дипломата у Москві.

10 березня фашисти урочисто святкували п'ятиліття існування в Італії нового режиму. Свято відбулося в королівському театрі в Римі. Присутніми були всі активні фашистські сили: члени уряду, верховної ради фашистів, 400 кандидатів до парламенту, сенатори, префекти з цілого королівства, вищі старшини армії, флоти, авіації, міліції, мери, голови національних асоціацій та професійних синдикатів, вищі урядовці, редактори газет, а всього біля 4.000 людей. Щоб всі вони могли приміститися у театрі, із зали було винесено всі мебелі, і присутні стояли; лише для одного Мусоліні стояло на сцені крісло, але він також до нього не сів.

Свято зведено було властиво до одної промови фашистського вождя, в якій Мусоліні торкнувся головних питань внутрішньої та зовнішньої політики Італії за часів фашистського режиму, а також, як то в нього стало звичкою при такого роду виступах, поговорив трохи і про самого себе.

Вказавши на ті внутрішні досягнення, що сталися в наслідок фашистської праці, Мусоліні, в промові своїй, дав ще одно означення фашизму:

Фашизм, — сказав він, — це не єсть державний соціалізм, і взагалі він не має нічого спільного з яким будь соціалізмом, бо він поважає і примушує всіх поважати приватню власність і відкидає всякі експерименти соціалізації. Фашизм, з другого боку, ні в чому не подібний до звичайного лібералізму, що ставиться індиферентно до об'єднань, базованих на економічних інтересах, нестриманий конфлікт між якими такий небезпечний для внутрішнього миру і для життя цілої нації.

Фашизм означив собою нову еру в державному, економічному і політичному життю італійського народу.

Італія зараз розпочала справу економічної і політичної реконструкції, захоплена до краю зусиллями збудувати нові установи і нову базу для цивілізації, яка утворить гармонію між традиціями та модерними потребами, між поступом та релігією, між машиною та духом. Це буде новою культурою, яка стане синтезом думки і інтелектуальних придбань людства за останні два століття.

Маючи перед собою такі великі завдання, Італія, на думку Мусоліні, не може бути обвинуваченою ні в імперіялізмі, ні в активному мілітаризмі. Маючи сильну армію та здорові фінанси, вона не буде порушати миру й спокою, а обмежиться лише тим, що буде готовою до оборони своїх інтересів в усіх частинах світу.

Значну частку своєї промови присвятив Мусоліні недавньому договору з папою, виявивши в ній себе делекоюсяжним державним мужем Італії, а одночасно — і добрим католиком.

Італія, — сказав він, — володіє єдиним в світі привілеєм — мати на проязі двох тисяч літ на своїй території центр релігії. Не випадок і не залежав од людської волі той факт, що ця релігія вродилася, поширилася і поширюється з Риму. Римська імперія — історична база, спершу для християнства, потім — для католицтва.

Рим мусів бути і єсть столицею відродженої Італії, але Римський папа також не може мати місцем свого суверенного осідку ніякого іншого міста, крім Риму.

Замирення між Квіриналом і Ватиканом — подія найвищого значіння не тільки для Італії, але й для цілого світу. Верховний вождь всесельської релігії мусить бути абсолютним сувереном і не сміє бути підданим якої-будь держави, бо тим зах італій був би католицизм і ціла його всесельська основа. Лише історія може означити всю міру значіння цієї події. Народні маси інтуїтивно зрозуміли це ліпше, ніж інтелектуальські резюмери.

На прикінці своєї промови Мусоліні говорив за себе, вказавши на те, яку йому доводиться виконувати роботу.

Широким масам відома головним чином моя праця законодавча, контрольна та по утворенню нових державних установ. Але єсть ще й друга, дрібна, що може бути виявлена в таких цифрах. За п'ять літ я дав 60.000 аудієнцій та одповів на 1.887.112 запитань, надісланих мені безпосередньо громадянами з самих далесних закутків Італії. Бо, правду кажучи, мало лише урядувати сильною рукою; треба, щоб громадяне, навіть самі далекі й призабуті, відчували, що уряд складається з людей, які їх розуміють, допомагають їм, дають їм доказ, що вони не одрізані од іншого людства.

Щоб мати силу виконати цю працю, Мусоліні раціоналізував її так щоб у нього не пропадала марно ані одна хвилинка часу, і радить те саме зробити усім громадянам.

* *
*

Так звага утрехтська сенсація розпочата була з великим ефектом та скінчилася нічезним фарсом.

Справа така. Другорядна голандська газета «Dagblad», що виходить в Утрехті, видрукувала на своїх шпальтах секретний документ — ніби-то договір, складений французьким та бельгійським генеральним штабом і спрямований безпосередньо проти Німеччини та Голандії. На перший погляд документ виглядає начеб-то автентичним. Написаний він був на бланках бельгійського військового міністерства, під ним стояли підписи відповідних начальників генеральних штабів, були на ньому й печатки, а самий текст ні в чому не відходив од нормальних військових конвенцій, складених у такого роду випадках.

Поява цього документу тяжко схвилювала європейську політичну опінію. І було таки чого. Бо-ж справді, яке враження мав зробити той факт, що після Локарського пакту, після урочистого підпису й ратифікації Паризького пакту проти війни, такі ніби-то миролюбні держави, як Франція та Бельгія, а в їх заплілю Англія, свідомо готують нову війну проти недавно переможеної Німеччини та з давнього давна нейтральної Голандії. У голандських, німецьких, а по часті й італійських газетах почалася буря. Тривога й непокій перекинулися і до дипломатичних кол, і уряди Голандії та Німеччини доручили своїм представникам в Бельгії та Франції зробити відповідні заходи та представити відповідні протестні ноти. Урочисті спростовання французької та бельгійської влади залишалися непоміченими, в парламентах сипалися ітерпеляції, в газетах писалися бурхливі статті.

Хто знає, чим би вся справа скінчилася, коли б за неї не взялася досвідчена бельгійська поліція. Вола, по-перше, звернула пильну увагу на самий документ, а потім стала шукати його автора. І внаслідки того були дуже прозаїчні, реальні, а навіть і смішні. Виявлює, що цей документ іє можна назвати й підробкою, це просто — фарсова річ. Єдище, що в цьому реальному — бланк бельгійського військового міністерства. Решта — фактастична комедія. Текст документу є точною копією старого довоєнного франко-російського договору, опублікованого большевиками; змінено було тільки слова — Росія, російський, їх місце заступили — Бельгія, бельгійський та зроблено було ще деякі дрібні зміни в окремих фразах. Підписи були те підроблені, а просто написані рукою автора. Що-ж до печаток, то, не маючи їх у себе, підробник використав для того бельгійські монети военого часу в 25 сантимів. Автором же документу був голандсько-німецький авантюрист-дезертир і злодій в минулому — такий Франк-Гейне, начеб-то внук поета Гейне.

Сенсація пішла димом у повітря, але гіркий осадок після неї зостався. Бо перед всіма встає просте й невідраднє питання. Чого варті всі Локарські і Паризькі пакти, яку ціну мають всі зусилля державних мужів Європи притлумити военую психологію і на її місце поставити стабільне почуття реального замирення; для чого це все, коли перший ліпший авантюрист безглуздою підробкою може скаламутити цілу публічну опінію й утворити тяжкі заколоти в міжнародних відносинах?

* *
*

За утрехтською сенсацією сталася ковенська.

Офіційна литовська газета «Lietuvos Aidas» опублікувала новий секретний договір, що його начеб-то складено між Польщею та Румунією 1 жовтня 1928 року, себ-то тоді, коли в Букарешті перебував з візитою

маршал Пілсудський. Договір цей має бути доповненням та продовженням польсько-румунської конвенції 1926 року. Договір передбачає спільну польсько-румунську військову чинність, спрямовану проти ССРР та Литви. План ніби-то такий. В час, як Генеральні штаби Польщі та Румунії дістануть відомості, що ССРР готується до війни, вони негайно скликають у Варшаві військову конференцію. Одночасно польський і румунський уряди звертаються до Ліги Націй з проханням про допомогу. Разом з тим совітам посилають вони ультиматум, вимагаючи виконання таких точок: 1) евакуації прикордонної смуги червоною армією, 2) одмовлення од розпочатої мобілізації, 3) обеззброєння всіх революційних загонів, сформованих більшовиками, при чому це обеззброєння має бути переведено за контролем представників нейтральних держав. Для виконання дається десятиденний термін. Коли вимоги не буде в час виконано, польсько-румунські війська мають негайно розпочати наступ на території ССРР. Як тільки на території совітів утвориться той чи інший проти-совітський уряд, Польща та Румунія мають скласти з ним союзу, допомагаючи йому військовим постачанням. На випадок, коли Литва порушить свій нейтралітет, Польща дістає право окупувати литовську територію частинно чи в цілому.

Польський уряд негайно-ж спростував звістку литовського офіціоза, але й по-за тим на цю сенсацію європейська опінія реагувала дуже слабо. Пояснюється це, по-перше, тим, що литовська звістка торкається ССРР та його сусідів, а політична думка в Європі привикла до того, що там, на сході, справді кожного дня можна чекати самих сенсаційних і несподіваних річей чи то у формі війни, революції, чи просто катастрофальної бійки всіх проти всіх. По-друге, коли б такий договір і був не вигадкою, а реальністю, колосальна більшість політичної, а навіть і просто обивательської Європи, не тільки не здивувалася б тому, а скоріше похвалила б сусідів ССРР за те, що вони так добре передбачають можливі події і дбають про своє і європейське майбутнє. Тому-то ця східня сенсація занотована була європейською пресою, але вона так само легко пішла з пам'яті, як і всі попередні фальсифікати, пущені з того-ж самого більшовицького джерела.

* *
*

Як повідомляють газети, японський морський аташе у Москві Кісабурао Каянагі зробив над собою самогубство методом харакірі.

Каянагі було знайдено в його помешканні вже тоді, коли він конав. Лежав він перед портретом японського імператора і дивився на нього, як це і подобало нащадкові старовинних самураїв, яким був покійний японський дипломат. Звичайно харакірі dokonують у такий спосіб, що той, хто хоче вмерти, розпороть собі гострим ножем живіт, а його найближчий друг-побратим після того відрубав йому голову, аби не мучився довго. У Каянагі це було в Москві побратима, тому він сам собі намагався одрізати ножем голову. Члени японського посольства застали його ще живим, і він ще встиг їх попросити, аби вони передали його привітання імператорові, а також родині, якої не було з ним у Москві. Причиною самогубства була скандальна історія з одною дамою, що сталася в помешканні Каянагі; після чого він вважав, що втратив свою честь самурая. У дипломатичних колах Москви вказують на те, що цілу історію було організовано чекістами, яким ходило про те, щоб скомпрометувати Каянагі. Ця думка з'являється собі підтвердження і у передсмертньому листі самогубця, що він його залишив на ім'я японського посла. Каянагі пише, що його заляпали більшовики, які хотіли його приусити перейти до совітської служби, а коли це їм не пощастило, то вони зорганізували для нього скандальну пастку.

Цей факт не одинюкий в історії недовгого існування в Москві дипломатичного корпусу, акредитованого при більшовицькій владі. Років два тому аналогічна подія сталася з європейським дипломатом. Цей остан-

ній не був самураєм, не виявив такого рішучого спротиву, прийняв працю у большевиків, але скінчив божевільним шпиталем. А втім жаль людей та не жаль урядів, що визнали большевиків, — бачили очі, що купували.

O b s e r v a t o r .

З преси.

Не спиться Керенському, і в день непокій бере, як тільки хтось десь заговорить про «сепаратизм». Не може глянути він у вічі неблаганій для нього долі, не хоче признати дійсність, неухильність шляхів, якими пішло національне життя на сході Європи.

В статті «Два слова сепаратистам», уміщеній в «Днях» ч. 28 з 17 березня с. р., Керенський знов вертається до своєї тези і з пафосом заявляє:

«Ми признаємо право народів на самоозначення, але ми одкидаємо право на одностороннє «расчленение» живого тіла Росії»,

себ-то признає право на самоозначення тільки тоді, коли б «расчленение» було «двухстороннє», інакше кажучи, коли б і він зволив дати свою згоду на нього.

Але такої згоди бувший «февральський» диктатор дати не може, бо для нього

«...українське питання не являється сваркою між Варшавою і Москвою, між сепаратистами на чужинському утриманню і російською державою. Ні, українське питання — питання внутрішнь-російське, навіть більше: внутрішнь-українське. Бо коли є українці польської або німецької орієнтації, то існує нечисленно більше українців орієнтації російської».

Трудно було б зрозуміти усю глибину цих словесних викрутасів, як би Керенський не поставив би крапки над «і»:

«Сперечання наші з сепаратистами не про степінь самовизначення. А зовсім про щось инше».

І справді, зовсім не про самоозначення, і не про степінь його, не про орієнтації й не «дозвол і» чи «згоду» росіян, яких би вони не були кольорів, а власне «про щось инше», — про власну державність.

«З ними (себ-то з сепаратистами. Ред.), — каже вкідці Керенський, — у російських демократів, у «русских людей» взагалі немає спільної мови».

З цього редакторів «Днів» треба було б починати, а не закінчувати статтю. Тоді б і це «щось инше» стало зрозумілим для нього самого.

3 широкого світу.

- Підчас пожежи в отелю Кінг Едуард в Гонт-Конзі згоріло 13 душ.
- Американська статистика підрахувала, що витрачено вже на оборуу сухого режиму 300 міль. дол.
- До Росії має виїхати англійська приватня комерційна делегація. Журналістові Мекензі, який мав їхати разом з цією делегацією, большевики відмовили дати візу.
- В Берліні відбувся міжнародний конгрес антифашистських організацій.
- Японський уряд вирішив заснувати в Тегерані послаництво.
- Підписано персько-большевицьку митну конвенцію.
- Комітет міжнародного Бюро Праці зібрався на 43 сесію.
- Естонський парламент ратифікував протокол Литвинова.
- По всій Іспанії студенти розпочали рух проти уряду Прімо де Рівера. Зареєстровано чимало арештів і рабєних.
- 9 березня Папа приймав дипломатичний корпус, акредитований при папському престолі.
- Французька статистика констатує підвищення цін в роздріб по всій Франції. З окрема в Парижі коефіцієнт цих цін на 1 січня 1928 року був 530, тепер же на 1 березня 1929 р. він є 602.
- У Варшаві поліція зробила велику облаву на анархистів. Арештовано 200 душ.
- Між СССР і Норвегією виникли суперечки з-за землі Фрэнца-Йосифа.
- Паризький університет відкрив катедру ощадного права.
- Болгарський царь Борис виїхав через Відень до Мюнхена.
- Большевицька преса друкує алярмуючі статті проти зросту в СССР протестантизму, що вже має 50.000 церков, 25.000 парафій, 500 семінарій, 350.000 священнослужителів і 6.000.000 вірних.
- Відкрився міжнародний ярмарок у Празі.
- Троцький перебрався з большевицького посольства мешкати до отелю Токатліяна, де й живе під прізвисьом Сєдова.
- Ревізія Омської пошти в Сибіру найшла кілька тон нерозпределенію кореспонденції. Арештовано начальника пошти і його помічників.
- 9 травня в Азії буде видно повне затемнення сонця.
- В південній Америці знайдено нову породу малп «Амер-Антропоїд-Лойзі» заввишки 1 метр. 50 с., що найбільше наближається по своїй організації до людини. Це відкриття пояснює присутність в країні Майїв статуї псевдо-горил, які були знайдені раніше.
- Географічна секція франц. Академії Наук замість померлого Амундсєна обрала директора монахського океанографічного музею Рішара.
- Англійський майор Сігрев, що 22 квітня 1928 р. був побитий американцем Рей-Кечем, знов відвоював свій рекорд і установив новий світовий рекорд швидкості, зробивши на своїй машині «Золота Стріла» на пляжі Дейтон (Флоріда) 372 кілометри на годину. Попередній рекорд був 334 кілометри. Цим рекордом він взяв приз в 1.000 фунтів стерлінгів, який буде отримувати що-річчю аж до часу, поки його рекорд не буде побитий кимсь другим.
- Після Сігрева пробував установити рекорд швидкості американець Лі-Байбл, але спроба останнього кінчилася трагічно. Лі-Байбл, розвинувши тільки 190 кілометр. на годину, не зміг управитися з машиною, і вона перевернувшись кілька разів в повітря, врізалася в дюни і по дорозі забила на смерть одного кіно-оператора. Сам же Лі-Байбл, вилетівши з машини, був убитий на місці. Після цього нещасного випадку конкурс на установлення рекорду швидкості було закрито.

Хроніка.

3 Великої України.

— Зв'язок УАН з закордоном шириться. — Римський інститут вивчення східної Європи звернувся до етнографічної комісії УАН з пропозицією налагодити постійний обмін науковими виданнями. («Пр. Пр.» ч. 51 з 2. III).

— Окружний з'їзд лікарів в Київщині відбувся на початку березня. Це був четвертий по черзі з'їзд лікарів Київщини, на якому було репрезентовано 2.000 лікарів. («Пр. Пр.» ч. 53 з 5. III).

— Нарада в справі видобутку торфу. — В Києві 21 лютого відкрилася перша всеукраїнська торфяна нарада, скликана Нар.Комісаріатом хліборобства УССР для обслідування питання про розвиток торфової справи на Україні. («Комуніст» ч. 44 з 22. II).

— З'їзд жидівських колоністів. — У Балті відкрився перший всемолдавський з'їзд жидівських селян, на якому репрезентовані всі жидівські с.г. колективи Молдавії. («Ком.» ч. 51 з 2. III).

— За поміч насінням — треба буде віддати хлібом. — У голодних районах, 60% площі, для засіву якої большевики видадуть дзерно, контракується совітською владою, тобто урожай з цієї площі селяне муситимуть віддати совітам по твердій установленій владою ціні. («Ком.» ч. 50 з 1. III).

— Українізація. — Уряд

сов. України запропонував центральній комісії в справі українізації та окружним виконкомам прискорити темп українізації совітського апарату. Центральна комісія має вжити заходів, щоби перевірка знань української мови була поширена на всіх службовців совітських установ і щоби закінчилася вона до 1 червня 1929 р. Тих осіб, що до цього терміну не складуть іспиту, повинно звільнити з посад на підставі закону «Про забезпечення рівноправності мов і сприяння розвитку української культури». Центральній комісії також поставлено завдання остаточно призначити термін і порядок українізації апаратів установ і організацій «союзного» значіння на території України. («Ком.» ч. 50 з 1. III).

— В місті Рикові, коли прибула до районного фінансового відділу комісія в справі перевірки українізації, «фінінспектор» звернувся: «Когда ви нас перестанете мучить?». («Ком.» ч. 49 з 28. II).

— Турботи про жидів. Рада національностей Цент. Викон. Ком-ту СССР на останньому своєму засіданні відмітила, що вже більше 100.000 жидівського населення переведено совітською владою на землю й десятки тисяч жидів улаштовано на фабрики й заводи. В своїй резолюції Рада національностей підкреслює разом з тим, що в найближчі роки є необхідно здійснити постанови Центр. Вик. Ком. СССР про переселення на землю ще 100.000 жидівських родин. В зв'язку з цим запропоновано Комзетові та переселельському комітетові випрацювати й подати Держпланові конкретного плану цього переселення.

Окрему увагу совітського уряду Рада національностей звертає на необхідність прийняття низки заходів до економічного та сільсько-господарчого устрою жидівських містечок на Україні та Білорусі, де жидівське населення має бути улаштовано поблизу містечок. Далі в резолюції Рада національностей ухвалила, що при будівництві нових підприємств треба будувати частину їх близько міст і містечок, де скупчено багато жидівського населення, а саме на Україні та Білорусі. Ухвалено також резолюцію про масове переселення жидів до Криму та до Бірбіджанського району.

Крім того резолюція Ради звертає увагу Центр. Вик. Ком. ССРСР на необхідність поліпшення правового стану жидівського населення та на прискорення організації національних жидівських рад та виконкомів там, де для цього є сприятливі умови. Прийнято також резолюцію і в справі подолання антисемітських настроїв. (Ком.» ч. 49, з 28. II).

— А н т и с е м і т и з м розвивається особливо між робітниками на підприємствах, зв'язаних характером свого виробництва з селом.

На Браїловській цукроварні Винницької округи робітники замкнули жидів Етіна в сірчано-кислотному відділі, звідки його витягнуто з ознаками отруєння. На цукроварні ім. Ланцюцького на Шепетівщині з жидів Куржа робітники знущалися до того, що Курж психично захворів. На Уланівській цукроварні Винницької округи побито жидів Шейфруда, висунутого за кандидата на члена заводського комітету. На Богуславській сукнярні на Білоцерківщині переслідувано й побито жидів Бурсука. Заводські комітети Уланівської, Браїловської та інших цукроварень зовсім, між іншим, не реагували на випадки антисемітизму.

— Місцевий комітет одеської Коопспілки ухвалив усунути з роботи робітника Кучеренка за ан-

тисемітські виступи. Але окружний відділ спілки радторгслужбовців ухвалив з цього приводу таку постанову: «Ініцію місцевому в боротьбі з антисемітизмом визнати за правильну, але Кучеренка з роботи не усувати». Той же окружний відділ відмовився задовольнити прохання місцевого комітету одеського заводу Рудметалторгу про усунення з роботи за антисемітизм технічного директора заводу Нікіфорова.

— До заводського комітету Першомайського заводу ім. 25 жовтня надійшла заява від групи робітників, які запитували, чому за викладача професійного гуртка прислано жидів. Заводський комітет не надав цієї заяві жадного значіння й не підіймав справи проти антисемітського виступу.

— В Боковохрустальній рудоуправі в Донецькому басейні на зборах допризовників 15 великих шахт у клубі ім. Ілліча робітники повели антисемітську агітацію. «Ось нас до армії забирають, у наших батьків хліб беруть. Ну, нічого, почеться війна — всіх жидів виріжемо», — говорили робітники. По стінах в клубі скрізь антисемітські написи. Збори закінчилися тим, що коли допризовників, в кількості до 700 чол., вели вже додому, і голова колони заспівала «Смело ми в бой пойдьом», — задія частина колони підхватила — «і всіх жидів побьем». (Ком.» ч. 49 з 28. II).

— П р и с у д. — Київський окружний суд, який розглядав справу 25 селян з Васильківщини, що їх обвинувачено у розігнанні комуни «Зірки» (про що вже подавався в хроніці «Тризуб»), і виніс такий присуд: Тугая Ничипора, Руденка Федора, Хижняка Метода, Максименка Петра і Козленкову Ганну — засуджено до суворої ізоляції на 6 років кожного. Ішенка Фоку, Бойка Сафона і Тугая Сергія до суворої в'язниці на 4 роки кожного. Тугая Кирила й Тугая Дмитра на півтора року до в'язниці кожного. Виправдано тільки чотирьох. Ре-

шту присуджено до трьох років в'язниці кожного — умовно. («Пр. Пр.» ч. 54 з 6. III).

— Цукор вже також по карточкाम. — Слідом за карточками на хліб пробігла чутка на Україні про карточки й на цукор. Це викликало «цукрову паніку», наслідком якої в Харькові усі запаси цукру по крамницях було розкуплено протягом кількох годин. Біля крамниць відразу википи великі черги. Але чутки про цукрові карточки були очевидно не безпідставні. Карточки на цукор в Харькові уже заведено. Одній особі продається не більше 2 кіло піску і 1 кіло рафінаду з обов'язковим зазначенням купна в «заборній книжці», що заміняє собою колишні «карточки». Надалі всіх консументів «грудового» походження для купна картокового цукру буде прикріплено до певних крамниць, як це уже зроблено з хлібом. («Ком.» ч. 49 з 28. II)

— Світська господарка на паровозобудівельному заводі. — З результатів обсліду робітнице - селянською інспекцією Луганського паровозобудівельного заводу слідує, що завод мало наважчажено замовленнями та що цілком бракує середзаводського планування та організованості виробничих процесів.

Виявлено на заводі величезні простой, які мають тенденцію зростати. В минулому грудні місяці простоїв було 38.249 чоловікагодин. Вартість простоїв задільників за жоввень, листопад та грудень виносила 60.522 карб. Простої тягнуть за собою в свою чергу збитки для заводу на півмільйони карб.

Виявлено величезну кількість браку виробів. За минулий рік забраковано виробів заводу на 1.350.000 карб.

Устаткування заводу дуже зужитковане (на 50%) й його ремонт лягає великим тягарем на завод. Так, при вартості всього устаткування заводу в 7.668.000 карб., за 2 минулих роки витра-

чено на поточний ремонт до 3.000.000 карб.

Крім того зауважено незадовільну організацію праці. На 1 жовтня минулого року робітників на заводі було 668 чол. та 933 службовці, а співвідношення виробничиків до допоміжних робітників становить 56,15% до 38,7%.

Об'єднаного технічного нормування на заводі немає. Нормування акордних робіт відбувається на осьові досвіду нормовника або майстра, що визначає приблизно на око розшліку.

Боротьба з прогулами, з запевядом робітничої дисципліни й раціоналізація виробництва не стоять в центрі уваги у належних чинників («Ком.» ч. 43 з 21. II).

— Склад командирів червоної армії, розташованої на Україні. Серед командного складу червоної армії, розташованої на Україні є 29% робітників, 30% — селян, інших — 40%. В 1928 р. членів комуністичної партії було 60% проти 49% в році 1926. («Ком.» ч. 44 з 22. II).

— Світська міліція. — Група міліціонерів в Слов'янську, затримавши під час облави вночі 16 безпритульних, привела їх до району. Коли безпритульних було наказано відпустити, міліціонери вивели їх за місто і змусили їх бігти протягом 4 верст, при чому кількох з них побили. («Ком.» ч. 51 з 2. II).

— Робітники вбили комсомольця. — В Дніпропетровському заводу варвового в робітничому клубі-комсомольця Плахина в той час, як він відмовив групі робітників впустити їх до клубу. («Изв.» ч. 38 з 15. II).

З українського життя

— Пастирський лист. — Вперше від десятих років явився на Буковині пастирський лист в українській мові, який, очевидно, справив відповідне враження на православне українське населення Буковини. («Діло» ч. 49).

— Український концерт в Кишиневі. — В Кишиневі в кінці лютого відбувся концерт укр. хору під орудою композитора Н. Бойченка; прибуток з концерту пішов на допомогу голодуючим на Бесарабіі. Концерт пройшов з великим успіхом. Тимчасом йдуть приготування до Шевченкового концерту в Кишиньові. («Діло», ч. 45).

— Справа укр. школи в Чернівцях. — На засіданню черновецької повітової ради радні — українці — зробили заяву, що з огляду на те, що досі не заведено української викладової мови у народніх школах, як цього жадає населення, вони голосуватимуть проти бюджету. Ця заява була викликала велике вражіння. Радні — неукраїнці — й заступники уряду старалися переконати українців, щоб відступили від свого вношення, але без успіху. Українці не уступилися. («Час» ч. 124).

— «Невольник» у Вижниці. — В кінці лютого заходами аматорів у Вижниці відбулася вистава «Невольника», що пройшла з великим успіхом. Селянство з доколичьких сел заповнило саяло по береги. Багато людей мусіло лишитися під вікнами. («Час» ч. 127).

— Укр. протиалкогольний курс у Львові. — В кінці лютого у Львові закінчився перший український проти-алкогольний курс, який тривав три дні. Велика саяла т-ва «Бесіда» не могла вмістити всіх бажаючих. Кожного дня було по-над 300 слухачів. («Діло», ч. 46).

— Добрий почин. — Рівенська Рада іміна на своїм засіданні ухвалила більшістю голосів закрити всі коршми в Рівенській іміні. Проти такого вношення виступив керівник школи в с. Бабині Юзеф Ястшембські. («Зах. Вісти» ч. 8).

— На Закарпатті. — Згідно з офіційними чеськими даними на юве будівництво на Закарпатті протягом неповних двох років витрачено 20 міль. чеських корон. Не зважаючи на гостру кризу мешканеву, яка одчувається там, та на потребу будування будинків громадського та загального характеру, виявляється, що ці грубі гроші пішли на будування в'язниць в Ужгороді, Мукачеві, Іусті («Західні Вісти» ч. 8)

Газетні звістки.

— Замінення великої Лаврської церкви. — Як відомо, з Київської Лаври большевики зробили музейне містечко. Але ще й досі в будинках Лаври існує вища богословська школа та провадяться служби Божі у великій Лаврській церкві та печерах. В наслідок цього «музейне містечко» не може налагодити своєї «культурної і наукової роботи», як пише «Комуніст», і тому київський окривкоком заборонив надалі відправу служб Божих у великій Лаврській церкві. Ця церква, що є видатною пам'яткою української архітектури ХІ-ого століття, переходить тепер до «музейного містечка». Крім того большевики клопочуться, щоб і служби Божі в печерах було припинено і щоби богословська школа була виселена із свого приміщення. («Рідний Край» ч. 9-10).

— Ліквідація церков. Київський залізничний клуб «Червоний Залізничник» вимагає від нововибраної міської ради Київів негайного закриття Соломанської та Іл'їнської церков та перетворення їх у клуби. Рівно ж він домагається закриття також одної жидівської синагоги. («Діло» ч. 46)

— Іменування проф. Д. Колесси. — Теперішній проєктор укр. Університету у Празі

і викладач на чеській університеті тамже, іменованій членом кореспондентом установи School of Slavonic Studies при Kings College лондонського університету. («Час» ч. 122).

— Авторський концерт Л. Ревуцького. — В Домі Учених в Києві в січні ц. р. було улаштовано концерт з творів укр. композитора проф. Муз.-Драм. Інституту Лисенка — Л. Ревуцького. У цьому концерті крім вокальних творів, оброблень народних пісень було виконано й другу симфонію, що її спеціально для цього концерту автор переписав на 2 роялі. («Час» ч. 118).

— Чужинці цікавляться укр. піснею. — Композитор і був. проф. московської державної консерваторії д-р Отокар Гржималі (походженням чех) зацікавився в останнім часі надзвичайно нашою народною піснею і скомпонував спеціально для сьогорічного Шевченківського свята «Українську рапсодію». («Час», ч. 118).

— В оборону куркулів. На Україні тепер іє диво почути голоси навіть бідніших селян в оборону куркулів, бо сов. влада, грабуючи багатших селян, тим самим позбавляє їх можливости піддержати українську бідногу на весні, і коли прийдегься робити засів. По військових частинах провадиться агітація проти совітської влади, яка, мовляв, дуригь червоноармійців і грабує селян. («Руль» ч. 2520).

— Харьківський «Комуніст» повідомляє, що жидівське т-во ОЗЕТ відкриває в Кременчузі чотирьохмісячні сільсько-господарчі курси для тих жидів, які хотіли б одержати землю й стати хліборобами. Вчитимуть агрономи спеціалісти. («Західні Вісти» ч. 8).

— Червоний полк ім. Шевченка розпорядженням совітської влади розформовано через те, що жовніри виявили себе сепаратистами. («Руль» ч. 2515 з 5. III. 29 р.).

З життя укр. еміґрації

У Франції.

— Концерти В. Ємця і С. Вербицької, викликали великий одгук в паризькій музикальній пресі. Тому вважаємо своїм обов'язком подати кілька витяжок з газет, що торкаються гри нашого славного і відомого бандуриста В. Ємця.

«Цей концерт був якби несподівано відчиненим вікном, кріз яке ми побачили незнамі досі обрії... В програмі на бандурі мелодіях п. Василь Ємець показав, що він є справжній віртуоз, який уміє видобути зі свого струменту вражаючі ефекти та цікаві музичні образи...» (М. Р. «Ménestrel» ч. 50).

«Це п. Василеві Ємцеві випало на долю прославити бандуру — український народний інструмент, з яким він не розлучається від самих дитячих років, зробившись незвичайним віртуозом, не зважаючи на трудність гри на таким многострунним інструменті, як бандура. У всіх мелодіях, які нам були заграні, п. Ємець дав доказ вражаючої віртуозности й глибокого музичного чуття, чим і можна пояснити його величезний успіх.

«До речі, він сам аранжував всі ці мелодії, і треба сказати, дуже добре». (Mourice Galerie «Courrier Musical») № 1.

«П. Василь Ємець, український віртуоз, видобував з бандури такі чарівні звуки, такі зворушуючі ритми, що, здавалося, ніби то були не вібруючі струни, — яких пальці так ніжно торкалися, — лише сама душа України, що прилетіла до нас в ніжних, гармонійних передзвонах кришталевих дзвіночків». (Pierre Lagarde «Comœdia» ч. 5868).

— Свято Шевченка в Ліоні. — 10 березня українськими організаціями м. Ліона було улаштовано свято Т. Шевченка.

Свято розпочалося відправленням служби Божої та панахиди у Вірменській православній церк-

ві пан-отцем П. Гречишкиним. Відправлення служби Божої пройшло у високо-піднесеному настроєві присутніх, серед яких було багато й чужинців. Чуле слово, виголошене п.-отцем Гречишкиним з приводу роковин Т. Шевченка, глибоко врізалось в душу і серця кожного з присутніх.

Над вечір було влаштовано урочисту академію в честь Т. Шевченка, в одному з театрів Ліону. Гарно удекорована сцена, зверху державний герб України — стіл покритий прапором, на якому портрет Шевченка, повитий рушником. Народу дуже багато, на грудях — жовто-блакитні розетки.

Свято відкрив промовою п. Горбатенько, в якій підкреслив значіння Шевченка для відродженого українського народу, його запобігти на майбутнє й пропонує вставанням вшанувати пам'ять Національного Пророка. Після промови виконано було національний гімн.

Після того п. Бойко зачитав реферата, в якому яскраво з'ясував біографію поета, його культурно-поетичну працю для українського народу. П. Рябовол виконав де-кільки річей на бандурі, що викликало бурю оплесків і задоволення аудиторії.

Другий відділ свята складався з 1-ої дії «Назара Столоді», яку наші артисти під режисурою п. Логошного, не дивлячися на малий час підготовки, виконали бездоганно. Гарно виконано було кілька декламацій п. Бойком. Хор під орудою п. Багінського виконав кілька пісень. Закінчено цей вечір співом «Заповіту».

Вражіння від вечора лишилися дуже приємне. Чути було між незнайомими запитання, коли і де ще українці будуть щось влаштовувати. Треба побажати, щоби українські організації — Громада, Т-ва б. вояків армії УНР та Драматичний Гурток по силі і змозі влаштовували такі вечірки, на які б дали змогу вступу і не членам організацій.

В скорому часі відбудеться святкування з нагоди ювілеїв наших учених та письменників — Шербиця та Олеса.

— З життя філії Укр. Військового Т-ва в Ліоні. — 9 березня с. р. б. вояки армії УНР у Ліоні в своєму помешканні відсвяткували роковини Т. Шевченка. Помешкання було удекороване портретом Т. Шевченка, Головного Отамана С. Петлюри та Голови Військового Т-ва ген. Удовиченка. Свято одкрив уповноважений військового т-ва на м. Ліон підпол. Гденимський. Потім зачитано було реферата на тему «Значіння Т. Шевченка з політичного боку». Далі проспівано було «Заповіта» та національний гімн. Крім того виконано було кілька декламацій з творів Т. Шевченка.

Після закінчення офіційного програму відбулася спільна вечерея, під час якої виголошено було кілька промов. Полк. Чміль в одній із них вказав, що вояки Армії УНР твердо стоять на старих позиціях і закликають усіх до вірності старим прапорам УНР, з якими ми бийшли з України. Після промови полк. Чміля проголошено було тости за Голову Директорії А. Лівизького, Військового міністра та Голову Військового Т-ва ген. Удовиченка.

— Нещасний випадок. У Фльокур (деп. Сомми) при збірранні заліза вибухом гарматного детонатора поранено тяжко українця Ю. Чорибу. Прохасться добрих людей підтримати його родину, що складається з дружини і трьох малих дітей. Адреса: Monsieur J. Czuryba, chez Mr Gauchie à Flaucourt (Somme).

В Польщі.

— Об'єднання українських студентських громад у Варшаві. — 24 лютого б. р. в світлиці академічного дому ім. Ю. Пілсудського відбулися загальні збори членів Української Студентської і Української Академічної Громад у Варшаві. Ці урочисті збори, на яких почесним головою був проф. І. Огієнко, було присвячено об'єднанню обох громад в Українську Студентську

Громаду. На цих же зборах було обрано почесними членами Громади проф. І. Огієнка і інж. М. Ермолаєва.

— Свято Української Кольтури в Варшаві. — 2 березня с. р. відбувся у Варшаві в салі Т-ба Техніків концерт-академія — «Свято української культури».

В Чехії.

— Ювілей професора Ф. Шербини. — До тих відомостей, які ми подали в ч. 11 (167) з 10. III. с. р. «Тризуба», додаємо ще наступні, що оце наспіли до редакції.

Академію відвідало численне чеське й українське громадянство і серед них представники статистичних уставів, міста Праги, представники деяких національностей.

Член ювілейного комітету доц. Л. Шрамченко подав характеристику наукової діяльності Ф. Шербини. Питання соціально-економічні («Очерки южно-руських артелей»), питання релігійні («Штунда на Україні») захоплювали автора з ранньої молодости. З ранньої ж молодости захоплювався ювілянт і політичними проблемами і допомагав в праці видатним російським революціонерам — Желябову, Мишкину, Фролову. Розуміється, царський режим не упустив покарати молодого Шербину за шкідливі ідеї засланням на 5 років на Вологодщину. Але і на засланні, й по повероті на Вороніжчину Ш. не припиняв праці з раєм до вечора і з під його пера виходили солідні праці про Сольвичегодську общину, Статистичний збірник, як результат завідування статистичним Бюро на Вороніжщині. Його праці для дослідження економічного стану різних селищ звертають на себе увагу. Географічне Товариство видає йому золоту медаль, його оригінальні ідеї і обгрунтовані висновки його праць дебатуються в Вільно-Економічному Товаристві. Не зважаючи на те, що цар-

ський уряд вдруге карає його засланням за вільні думки, його запрошують до учасня в Комісії в Петербурзі для розв'язання питання про «оскудення центра», як глибокого знавця селянського господарства. Далі Шербину запрошують до експедиції дослідження киргизьких земель. Діяльність Ш. сягає так широко, що навіть в царині чисто залізничних справ, як, напр., наукове установлення економічно-торговельних районів для проєктування залізниць, його дослідки дають блискучі наслідки.

Про громадську працю Шербини докладні відомості подає голова ювілейного комітету проф. Л. Бич. Шарбінка захоплювався дослідженням і рідної Кубані, і взагалі тих земель, куди закидала його доля, сміливо говорив в темні часи царського режиму про хити влади в управленні краєм, про знищення, економічне вичерпання господарства, говорив про ліки такого лихого господарського стану, про свободу індивідуальну, про вільну ініціативу в підприємствах, про самодіяльність, вимагав навчання по школах в рідній мові.

Висланий з центральної Росії до рідної Кубані під догляд поліції, Шербина і тут став писати Історію Кубанського війська, і в цій праці Шербині допомагав С. В. Петлюра, тоді ще юнак, своїми дослідженнями архиву. Історія Кубанського війська — це біблія Кубані і за неї Ш. заслужив імення Геродота Кубані. В творах Ш. вражає часто оригінальність думки, оригінальність трактовки предмету. Надзвичайна продуктивність його творчости пояснюється його любов'ю до праці, — праця всюди й завжди, В зв'язку з його письменницьким хистом ця любов до праці дала нам таку велику спадщину.

Третій докладчик проф. Бородавський називає Ш. дідом артеїстичним і батьком кооперативної статистики, куди Ш. вніс нові методи і широкий розмах, одушевлене кооперативну статистику соціальними ідеалами.

По промовах розпочалися питання.

На прикінці ювілянт виступив з подякою всім присутнім і всім, що надіслали йому привітання, дякував чехословацькому народові, чехословацькій владі, а найбільш «вдохновителю» доброга відношення ЧСР до української еміграції, президентові Масарикові.

Ювілейне свято було прикрашено ще співами українського хору який наприкінці проспівав три національні гімни: чеський, словацький та український.

П р и с у т н і й.

В Болгарії.

— Шевченкові дні в Софії. — 10 березня українська колонія політичних емігрантів в Софії урочистою панахидою відзначила день 68 роковин смерти Українського Пророка, народнього поета Т. Шевченка. Ініціативу по влаштуванню панахиди взяли на себе існуючі в Болгарії дві українські організації «Українська Громада» і «Українське Об'єднання». Панахиду в болгарській церкві св. св. Кирила і Методія правив болгарський пан-отець в сослуженню ще двох священників і одного дякона. Хор склався із співаків кількох церковних хорів, в яких співають українці, до останніх прилучилася і частина болгар, що з охотою відкликнулися на заклик своїх колег-українців. У своїм складі хор галічував і декільки співців з місцевих опер. Своім чудовим співом хор надавав імпазантність відправі служби Божої.

На прикінці панахиди один з пан-отців виголосив дуже чулу й прекрасну промову. Яскраво схарактеризувавши велич постаті народнього борця і поета, промовець порівняв українську націю з болгарською: як та, так і друга — довгі часи жили в кеволі; болгарі вже дійшли свого; скоро настане час, коли й українці здобудуть свою незалежність, а запороуюто тому є те, що останні мають такого велегтя, як Т. Шевченко, який своїми творами не дає загаснути іскрі вогню святого — прагнення до волі. Він, Шевченко, хоч і

змер гілом, але своїм великим ім'ям борця за волю України постійно живе в душах своїх земляків.

Любо було спостерігати, що в ці хвилини, присвячені пам'яті українського пророка, що зібрала до купи українську еміграцію в Софії, не виявлялися назавель наш розбіжності, що так не гаразд одбивається не тільки у нас, але і всюди. Всі почули свою спільність, усі почували себе тільки дітьми однієї матері — України.

Тінь святого мученика маяла над нами. Софіянець.

В Голландії.

— В Європейській Унії, організації для міжнароднього співробітництва та згоди між народами, в Гаазі, п. Іван Голчаренко (з Нансі) прочитав доклад на тему «Росія і Європа з погляду України». Доклад відбувся в салі Дилігенція в Гаазі 19 березня с. р.

В Німеччині

— В Українськiм Науковiм Інститутi. — 7 березня с. р. відбувся доклад Д-ра І. Мірчука на тему: «Думки про працю В. Липинського — «Релігійна церква в українській історії».

— 8 березня відбувся доклад доцента д-ра П. Савіцького на тему: «Історично-мистецька проблематика українського будівництва».

3 чужого життя.

— Око Москви в Парижі. — «Возрождение» ч. 1382 з 15. III. 29 р. передруковує з антверпенської газети «Neptune» з 9. III. 1929 р. статтю співробітника цієї газети про організацію московського ППУ у Франції. Співробітники бельгійської газети вдалося розвідати дуже багато про існування представників ППУ у Франції і ці відомості настільки цікаві, що ми вважаємо потрібним подати їх до відома читачів «Тризуба».

Паризьке ППУ підлягає західно-європейському відділові центрального московського ППУ. Офіційна га-ченлярія цього відділу знаходиться в пелрпедстві на Rue de Grenelle. Паризький відділ ППУ підлягає членові центральної колегії ППУ Розовському. Останній має при собі двоє підручних-наближених — Самойлова і Віккена. Всі агенти ППУ у Франції розбиті на 12 груп чи відділів. Кожна з цих груп в свою чергу ділиться ще на кілька рухомих груп. Кількість в кожній групі міняється в залежності од обставин. Роботу в цих групах розподілено таим чином.

Відділ 1-ий—в Парижі стежить за російськими, українськими, грузинськими та іншими емігрантами. Шпики цього відділу знаходяться в різних шарах еміграції. Більшість з них — росіяне. Завданням цього відділу є стежити за політичними настроями еміграції. Цей відділ зовсім не підлягає полпредству. На чолі цього відділу стоїть Юрій Більченко, комуніст, б. службовець судового відомства з Москви.

Відділ 2-ий в Парижі стежить за совітськими службовцями й большевиками, що перебувають у Франції. На чолі його стоїть — Леонгій Матвієвич Грінштейн з Москви.

Відділ 3-ій в Парижі спеціалізується на військових питаннях та на транспорті, а з окрема на залізничному транспорті. Одночасно займається він торговельними, фінансовими, політичними та дипломатичними питаннями. Так само цей відділ не підлягає полпредству. На чолі його стоїть — Павло Андрієвич Трояновський.

Відділ 4-ий веде роботу в Ліолі. На чолі його стоїть — Євсгафій Миколаєвич Косенівський з Петрограду.

Відділи 5-ий, 6-ий, 7-ий, 8-ий, 9-ий і 10-ий працюють в Марселю, Гаврі, Тулоні, Шербурзі, Сен-Ет'єні та Лілю. На чолі їх стоять — Сергій Олександрович Мочульський з Варшави, Константин Васил'євич Нікольський з Москви, б. студент лісник, Герман Олександрович Десінг з Москви,

Юрій Петрович Ретигич з Орла, Дмитро Єлезарович Мазейкін з Москви і Лазарь Мойсеєвич Шнеерман з Москви.

Відділ 11-ий працює в колоніях і переводить чисто шпигунську роботу. На чолі його стоїть Андрій Андрієвич Мельників з Нижнього Новгороду і нарешті

Відділ 12-ий — «особливого призначення» виконує окремі доручення Паризького центру. На чолі його стоїть Володимир Євгенівич Козлов з Москви.

Всі ці особи мають значні кошти на переведення своєї роботи.

— Серед большевиків в Парижі. — Ще кілька років тому цілий Париж сміявся з кількості большевицьких уставов у Парижі, їхніх штатів і цих неймовірних платень, що їм виплачувало. Склалася навіть приказка: «Il est payé comme un bolchevique». Розуміється, Москва на це уваги не звертала, бо по загальному правилу і паризькі установи були нічим іншим, як родино-большевицькими синкурами. Щоб нарешті це кінчалося, треба було, щоб зайшли в самій Москві великі внутрішні сварки і щоб нарешті до Парижу було прислано ревізора з протилежної родини. Отож таки приїхав до Парижу новий торгпред Туманов, що заступив П'якова і почав чисити. І як! Вже звільнено 80 душ без попередження. Здайшлися і зайві, і хабарники, і дармоїди, що одержували по 9.000 фр. на місяць невідомо за що.

Де-хго із звільнених навіть образився і в супереч комуністичним принципам подав скаргу до буржуазного французького суду. У всій цій історії, як в краплині води, відбивається вся безсовісність большевицького режиму, безправність і невідповідальність, негосподарність і пройдисвітство нічим не склеяної інтернаціональної компанії. Ревізія пройде і через рік знову буде те саме. Мимоволі пригадується блажені пам'яті старорежимні ревізі сенаторів і губернаторів. Чи варто було робити большевицьку революцію?

Зміст

Париж, неділя, 24 березня 1929 року — ст. 1. — Р. С. Війна, як чинник розвитку культури — ст. 3. — І. Л. Торговельні пустелі — ст. 10. — В. В. Маленький фел'стон — ст. 11. — В. С. - к и й. Перший і останній український концерт капели «Думка» — ст. 11. — В. С. З життя її політики — ст. 14. — O b s e r v a t o r. З міжнароднього життя — ст. 17. — З преси — ст. 21. — З широкого світу — ст. 22. — X р о н і к а : — З Великої України — ст. 23. — З укр. життя — ст. 25. — Газетні звістки — ст. 26. — З життя укр. еміграції: — У Франції — ст. 27. — У Польщі — ст. 28. — У Чехії — ст. 29. — В Болгарії — ст. 30. — В Голандії — ст. 30. — В Німеччині — ст. 30. — З Чужого життя — ст. 30.

З 1-го жовтня 1928 року почався другий рік існування ЖУРНАЛУ

„ЖИТТЯ І ЗНАННЯ“

Хоч цей журнал доволі відомий у колах громадянства, проте в передплаті не наїшов такого поширення, як належало. Однак Т-во «Просвіта» і Редакція журналу мають ту сильну віру, що в другому році видавництво зросте, бо найде відповідну підтримку.

На рік вийде 12 чисел. — Кожне число по 32 сторінки буде багато ілюстроване.

Журнал подає знання з різних галузей науки й життя

Передплата, на рік виносить 18 злотих, на 6 місяців—9 зл., на 3 місяці — 5 зл. по одинокое число коштує 2 зл.

За кордоном на рік виносить 4 ам. дол., на 6 міс. — 2 ам. дол., на 3 міс. — 1.20 ам. дол., поодинокое число коштує 0.45 ам. дол.

Для членів Т-ва «Просвіта» за кордоном — 3 ам. дол.

Адреса редакції й адміністрації:

Львів. Ринок ч. 10, II поверх, Товариство «Просвіта».
Societe «Prosvita», Rynek 10-II Lwow. Pologne.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15. Paris XIII.
Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.